

კავკასიის ალბანური ლექსიკა
(ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი)

CAUCASIAN ALBANIAN VOCABULARY
(HISTORICAL-COMPARATIVE ANALYSIS)

რომან ლოლუა

Roman Lolua

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
Arnold Chikobava Institute of Linguistics

საკვანძო სიტყვები: ალბანური ენა, ლექსიკოლოგია,
კავკასიის ენები

Keywords: Albanian language, lexicology, languages of Caucasus

კავკასიის ალბანური ენის ლექსიკა კანონზომიერ და რეგულარულ ბგერათშესატყვისობებს ავლენს სხვა ლეზგიურ, დაღესტნურ და იბერიულ-კავკასიური ოჯახის სხვა ჯგუფების ენებთან. კავკასიის ალბანურში საერთოლეზგიურ ლექსიკას განეკუთვნება ადამიანის სხეულის ნაწილების, ნათესაობის, ადამიანის საქმიანობისა და მდგომარეობის აღმნიშვნელი და ადამიანთან დაკავშირებული სხვა სახელები, ფლორისა და ფაუნის აღმნიშვნელი სახელები, ნაგებობების, სურსათის, დროის ერთეულების, არაცოცხალი ბუნებისა და მის მოვლენათა აღმნიშვნელი სახელები, ნაცვალსახელები (პირის, ჩვენებითი, უკუქცევითი, კითხვითი), რიცხვითი სახელები (ერთიდან ცხრამდე, ათი, ოცი, ასი), ძირითადი ზედსართავი სახელები, ზმნისართები, ზმნები, ნაზმნარი სახელები...

ბგერათშესატყვისობათა ფორმულებში კავკასიის ალბანური და უდიური, იშვიათი გამონაკლისების გარდა, წარმოდგენილია ერთნაირი რეფლექსებით. ძირითადი ფონეტიკური პროცესები, რომელთა შედეგად ჩამოყალიბდა კავკასიის ალბანურისა და უდიურის ფონოლოგიური სისტემები, იდენტურად წარიმართა. აფრიკატებში უნდა აღინიშნოს შემდეგი ძირითადი ფონეტიკური ცვლილებები: დაიკარგა სუსტი (როგორც მკვეთრი, ისე არამკვეთრი) აფრიკატები ანლაუტსა და ინლაუტში. უდიურში ეს პროცესი დასრულდა, ხოლო კავკასიის ალბანურში დასრულების სტადიაში იყო. აუსლაუტში მოხდა სუსტი არამკვეთრი აფრიკატების სპირანტიზაცია, ხოლო სუსტი მკვეთრი აფრიკატები უცვლელადაა შემორჩენილი. რაც შეეხება ინტენსიურ აფრიკატებს, ისინი შემონახულია ორივე ენაში, იმის გათვალისწინებით, რომ ინტენსივობის მიხედვით კორელაცია მოიშალა. ამას გარდა, ორივე ენაში მოხდა მჟღერი აფრიკატების სპირანტიზაცია. ლატერალური აფრიკატები გადავიდნენ შესაბამის უვულარულ აფრიკატებში (*ლ'-ს გარდა, რომელმაც სპირანტიზაცია განიცადა). ხშულ-მსკდომები ძირითადად უცვლელადაა დაცული, თუ არ ჩავთვლით

*ზ ბგერას, რომელიც კავკასიის ალბანურსა და უდიურში, როგორც წესი, გვაძლევს ჯ-ს.

სპირანტებში ორი ძირითადი ცვლილება განხორციელდა. მოიშალა ინტენსივობის მიხედვით კორელაცია და ლატერალური სპირანტები გადავიდნენ ყრუ უვულარულ სპირანტში (b).

სონორები, ძირითადად, უცვლელადაა დაცული.

The common Lezgian vocabulary in the Caucasian Albanian includes the words denoting parts of a human's body, relatives, activities, status and other words relating to the human being as well as the words denoting flora, fauna, building, food, units of time, inanimate creations, natural phenomena, pronouns (personal, demonstrative, reflexive, interrogative), numerals (from one to nine, ten, twenty, hundred), adjectives, adverbs, verbs, deverbative nominals...

In the sound-correspondences the Caucasian Albanian and Udi, with few exceptions, are represented with similar reflexes. Basic phonematic processes as a result of which the phonological systems of Caucasian Albanian and Udi, took place identically. In affricates the following phonetic changes should be underlined: weak (glottalized as well as non-glottalized) affricates were lost in anlaut and inlaut. In Udi this process was completed, but in Caucasian Albanian it was in the stage of completion. In auslaut the spirantization of weak non-glottalized affricates took place, as regards the weak glottalized affricates, they didn't undergo changes. With respect to the intensive affricates, they are preserved in both languages due to the fact that correlation has been demolished according to intensivity. Additionally, the spirantization of voiced affricates took place in both languages. Lateral affricates were transformed into corresponding uvular affricates (except *tʃ, which underwent spirantization).

Plosives are basically preserved unchangeably, except a *g sound which as a rule occurs in Caucasian Albanian and Udi as ɣ.

In spirants two basic changes took place. Correlation according to intensity has been demolished and lateral spirants were changed into unvoiced uvular spirants (**x**).

Sonors are basically preserved unchangeably.